

Capitolul I. Noțiuni introductive

Secțiunea I. Definiția dreptului civil

Omul este o ființă socială. În satisfacerea intereselor sale individuale, el întreține acțiuni, intrând în raporturi cu alți oameni și cu societatea din care face parte. Conduita sa nu ține, însă, exclusiv de voința proprie, ci este dirijată de anumite reguli (norme). În primul rând, intervin regulile moralei și moral-religioase, a căror nerespectare atrage doar o sancțiune de ordin moral, la nivelul conștiinței fiecărui individ. Regulile de drept (normele juridice) îngăduiesc acțiunile/inacțiunile omului, în sensul că acestuia îi este permis sau interzis să acționeze într-un fel sau altul în satisfacerea intereselor sale, în funcție de respectarea intereselor celorlalți.

Dreptul reprezintă totalitatea normelor care reglementează acțiunile omului în societate și a căror respectare este asigurată prin forța coercitivă a statului^[1] (adică, statul prin organele sale competente îi sancționează pe cei care nu le respectă). Acesta este așa numitul *drept pozitiv*, adică existent la un moment dat într-o anumită societate și concretizat în legi scrise sau obiceiuri, care este, în toate cazurile, obligatoriu. El se aplică tuturor și mai poartă denumirea de *drept obiectiv*^[2].

La baza dreptului pozitiv stă un complex de reguli fundamentale, noțiuni universale de drept, „produsul experienței colective a tuturor națiunilor civilizate”^[3], care se numește *drept natural*.

Dreptul pozitiv se împarte în drept național și drept internațional, care la rândul lor se împart în *public și privat*. Obiectul de studiu al dreptului privat îl formează raporturile dintre oameni în legătură cu interesele lor individuale. Raporturile dintre oameni și societate, precum și raporturile dintre state sunt reglementate de dreptul public.

^[1] A se vedea O. UNGUREANU, *Drept civil. Introducere*, ed. a VI-a, Editura Rosetti, București, 2002, p. 13; C. MUNTEANU, O. UNGUREANU, *Drept civil. Partea generală*, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2011, p. 8.

^[2] A se vedea O. UNGUREANU, *op. cit.*, p. 14.

^[3] A se vedea M.B. CANTACUZINO, *Elementele dreptului civil*, Editura All Educațional, București, 1998, p. 12.

O ramură a dreptului privat, și anume baza acestuia, este dreptul civil. Prin *ramură de drept* se înțelege acel grup de norme juridice care reglementează o anumită categorie de relații sociale.

Dreptul civil poate fi definit ca fiind acea ramură a dreptului privat care reglementează raporturile patrimoniale și personal nepatrimoniale dintre persoanele fizice și juridice, aflate într-o poziție de egalitate juridică.

Din definiția dreptului civil rezultă care este obiectul dreptului civil, care sunt subiectele și care este metoda lui de reglementare.

Prin *obiect* al unei ramuri de drept se înțelege acel complex de raporturi sociale care sunt reglementate de regulile de drept ce aparțin ramurii respective. Obiectul ramurii dreptului civil îl constituie acele raporturi sociale de natură patrimonială și personală nepatrimonială care se stabilesc între persoanele fizice și persoanele juridice. Aceasta reiese și din obiectul noului Cod civil^[1], care, potrivit articolului 2, reglementează raporturile patrimoniale și nepatrimoniale dintre persoane, ca subiecte de drept civil.

Raporturile patrimoniale sunt acelea care au un conținut economic, evaluabil în bani (de exemplu, raporturile care se nasc dintr-un contract de vânzare-cumpărare).

Raporturile personale nepatrimoniale sunt acelea al căror conținut nu poate fi evaluat în bani (de exemplu, raporturile care privesc viața privată a unei persoane: dreptul la nume, la domiciliu, la reputație).

Persoana fizică reprezintă omul, privit individual, ca titular de drepturi și obligații civile (articolul 25 alineatul 2 din noul Cod civil).

Persoana juridică reprezintă orice formă de organizare, care, odată ce îndeplinește condițiile cerute de lege, este titulară de drepturi și obligații civile (articolul 25 alineatul 3 din noul Cod civil).

Raporturile civile se stabilesc între subiectele de drept civil, adică între persoanele fizice, între persoanele juridice sau între persoanele fizice și persoanele juridice.

Prin *metoda de reglementare* a unei ramuri de drept se înțelege poziția părților participante la raportul juridic, care poate fi de egalitate sau de subordonare.

În dreptul civil, poziția părților este de egalitate juridică, ceea ce înseamnă că una dintre părți nu se subordonează celeilalte (de exemplu, în raporturile care se nasc dintr-un contract de vânzare-cumpărare, părțile se află într-o

[1] Legea nr. 287/2009 privind noul Cod civil, publicată în M. Of. nr. 511 din 24 iulie 2009, astfel cum a fost modificată prin Legea nr. 71/2011 de punere în aplicare (M. Of. nr. 409 din 10 iunie 2011), modificată la rândul său prin O.U.G. nr. 79/2011 pentru reglementarea unor măsuri necesare intrării în vigoare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil (M. Of. nr. 696 din 30 septembrie 2011), a intrat în vigoare la 1 octombrie 2011. Noul Cod civil a fost republicat în M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011.

poziție de egalitate juridică – nu neapărat și economică – în sensul că au posibilitatea de a avea drepturi și obligații și de a le exercita în mod liber; astfel, proprietarul bunului nu îl poate obliga pe cumpărător să achiziționeze bunul, dacă bunul nu corespunde exigențelor acestuia și refuză să-l cumpere; potențialul cumpărător nu-l poate obliga pe proprietar să vândă bunul).

Dreptul civil nu reglementează, însă, toate raporturile patrimoniale și personale nepatrimoniale din societate. O parte a acestora este reglementată de alte ramuri de drept, precum: dreptul familiei, dreptul comercial, dreptul internațional privat, dreptul muncii. Pentru a stabili care anume raporturi formează obiectul dreptului civil, urmează a se face delimitarea dreptului civil față de celelalte ramuri, prin indicarea obiectului lor de reglementare. Astfel, ceea ce intră în sfera acestor ramuri nu intră în sfera dreptului civil. Trebuie făcută precizarea că abrogarea Codului familiei, a Codului comercial și a Legii nr. 105/1992, care reglementează raporturile de drept internațional privat (cu excepția câtorva articole), urmată de reglementarea raporturilor corespunzătoare în noul Cod civil nu a condus la dispariția ramurilor dreptului familiei, a dreptului comercial și a dreptului internațional privat. Abrogarea codurilor nu a fost determinată de dispariția relațiilor sociale specifice acestor ramuri de drept și nici nu au fost înlăturate normele juridice care le reglementează, ci doar li s-a schimbat sediul materiei: au fost reunite în Codul civil. Deci continuă să existe ramura dreptului familiei, ramura dreptului comercial și ramura dreptului internațional privat.

Dreptul civil joacă, însă, rolul unui așa numit *drept comun*, în sensul că, ori de câte ori un raport juridic ce aparține unei alte ramuri de drept nu poate fi reglementat, întrucât acea ramură nu conține prevederi relative (adică reguli de drept aplicabile situației juridice respective), se aplică regulile dreptului civil. Acest lucru este posibil deoarece, pe de o parte, dreptul civil reprezintă baza dreptului privat, iar, pe de altă parte, o serie de ramuri de drept s-au desprins din dreptul civil (de exemplu, dreptul familiei, dreptul comercial). Potrivit articolului 2 alineatul 2 din noul Cod civil, Codul civil este alcătuit dintr-un ansamblu de reguli care constituie *dreptul comun* pentru toate domeniile la care se referă litera sau spiritul dispozițiilor sale.

Secțiunea a II-a. Delimitarea dreptului civil

Pentru a delimita dreptul civil de alte ramuri de drept, astfel încât să se poată, cu ușurință, califica o situație juridică, să se poată stabili care norme îi sunt aplicabile, din care ramură de drept, se utilizează mai multe criterii.

§1. Criterii de delimitare

1. Obiectul de reglementare

Un prim criteriu de delimitare este, așa cum am arătat, *obiectul de reglementare*. Obiectul ramurii dreptului civil îl constituie acele raporturi sociale de natură patrimonială și personal nepatrimonială care se stabilesc între persoane, ca subiecte de drept civil.

2. Metoda de reglementare

Metoda de reglementare constă în poziția părților, care poate fi de egalitate sau de subordonare. În dreptul civil, metoda este de egalitate juridică a părților în raporturile dintre ele.

3. Caracterul normelor juridice (al regulilor de drept)

Normele juridice sunt reguli generale și abstracte, instituite sau recunoscute de puterea publică, ce reglementează conduita subiectelor de drept și a căror respectare este asigurată, la nevoie, prin forța coercitivă a statului^[1]. Normele de drept civil reglementează conduita subiectelor în raporturile juridice civile. Ele se pot clasifica după mai multe criterii, și anume:

- În funcție de *caracterul conduitei prescrise*, normele juridice pot fi imperative și dispozitive.

Normele imperative sunt acele reguli de drept pe care subiectele de drept civil sunt obligate să le respecte; ele nu pot stabili alte reguli pentru raporturile dintre ele.

Normele imperative, la rândul lor, se împart în:

- *onerative*: care impun o anumită conduită; de exemplu, conform articolului 1101 din noul Cod civil, „Sub sancțiunea nulității absolute, opțiunea succesorală este indivizibilă și nu poate fi afectată de nicio modalitate”;

- *prohibitive*: care interzic o anumită conduită; de exemplu, conform articolului 752 din noul Cod civil, „Dreptul de uz ori de abitație nu poate fi cedat, iar bunul ce face obiectul acestor drepturi nu poate fi închiriat sau, după caz, arendat”; de asemenea, potrivit articolului 984 alineatul 2 din noul Cod civil, „Nu se pot face liberalități decât prin donație sau prin legat cuprins în testament”.

[1] A se vedea și I. CETERCHI, I. CRAIOVAN, *Introducere în teoria generală a dreptului*, Editura All, București, 1993, p. 35.

Normele dispozitive sunt acele reguli de drept prin care subiectele au posibilitatea fie să aleagă o anumită conduită dintre mai multe indicate de legiuitor, fie să stabilească ele însele regulile ce li se vor aplica.

Normele dispozitive pot fi:

- *permissive*: care dau posibilitatea părților să aleagă o anumită conduită dintre mai multe indicate de legiuitor; de exemplu, conform articolului 1108 alineatul 1 din noul Cod civil, acceptarea succesiunii se poate face expres sau tacit; de asemenea, potrivit articolului 1054 alineatul 2 din noul Cod civil, „Legatul poate fi pur și simplu, cu termen, sub condiție sau cu sarcină”;

- *supletive*: dacă subiectele nu și-au ales ele însele regulile aplicabile, se aplică o regulă stabilită de legiuitor pentru acea situație; de exemplu, conform articolului 955 alineatul 1 din noul Cod civil, „Patrimoniul defunctului se transmite prin moștenire legală, în măsura în care cel care lasă moștenirea nu a dispus altfel prin testament”^[1].

Caracterul normelor juridice nu servește doar la delimitarea dreptului civil de alte ramuri de drept, ci și la determinarea sancțiunilor, în cazul încălcării lor.

În dreptul civil predomină normele dispozitive.

• În funcție de *interesul ocrotit*, normele juridice pot fi de ordine publică și de ordine privată^[2].

Normele de ordine publică, depășind sfera intereselor private, protejează interesele publice ale societății. Noțiunea de ordine publică înglobează toate principiile și regulile de ordine socială și morală pe care legiuitorul le-a considerat esențiale pentru societate^[3]. În aplicarea normelor, distincția între cele de ordine publică și cele de ordine privată se face de către judecător (adică de către cel care aplică legea, și cu ocazia aplicării ei, în fiecare caz în parte), în cazul în care legiuitorul nu a arătat expres în conținutul normei că este de ordine publică.

Toate normele de ordine publică sunt imperative (însă, nu toate normele imperative sunt de ordine publică); de exemplu, potrivit articolului 1683 alineatul 1 din noul Cod civil: „Dacă, la data încheierii contractului asupra unui bun individual determinat, acesta se află în proprietatea unui terț, contractul este valabil, iar vânzătorul este obligat să asigure transmiterea dreptului de proprietate de la titularul său către cumpărător”. Această normă este imperativă, dar nu și de ordine publică, deoarece operează în favoarea cumpărătorului, fiind deci de ordine privată; de exemplu, norma cuprinsă în articolul

^[1] Dispoziții supletive se regăsesc și în articolul 1276 din noul Cod civil.

^[2] A se vedea G. BOROI, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, ed. a IV-a, Editura Hamangiu, București, 2010, p. 16.

^[3] A se vedea O. UNGUREANU, *op. cit.*, p. 30.

1011 alineatul 1 din noul Cod civil („Donația se încheie prin înscris autentic, sub sancțiunea nulității absolute”) este o normă imperativă de ordine publică; interesul public ocrotit constă în asigurarea principiului irevocabilității donațiilor, pentru că dacă donațiile s-ar putea face prin orice act sub semnătură privată, înscrisul ar putea fi ușor distrus de către donator și astfel nu s-ar putea asigura securitatea circuitului civil^[1]; implicit, este protejat și un interes privat, particular, și anume este protejată voința donatorului^[2], care dispune irevocabil de un drept al său în favoarea unei alte persoane.

Normele de ordine privată ocrotesc interese particulare. Normele dispozitive sunt întotdeauna de ordine privată (însă, nu toate normele de ordine privată sunt dispozitive). De exemplu, conform articolului 1672 din noul Cod civil: „Vânzătorul are următoarele obligații principale: 1. să transmită proprietatea bunului sau, după caz, dreptul vândut; 2. să predea bunul; 3. să îl garanteze pe cumpărător contra evicțiunii și viciilor bunului”. Normele la care se referă punctul 3, adică răspunderea pentru evicțiune și răspunderea pentru vicii a vânzătorului, sunt de ordine privată și dispozitivă, deoarece ocrotesc un interes particular, al cumpărătorului, și părțile pot deroga de la ele, agravând obligația, micșorând-o sau înlăturând-o complet^[3].

Interesul clasificării normelor în norme de ordine publică și de ordine privată se regăsește în materia nulităților, când judecătorul stabilește, în funcție de interesul ocrotit, sancțiunea nulității absolute sau relative, care au regimuri juridice distincte.

• În funcție de *întinderea aplicării normelor juridice*, acestea pot fi generale și speciale.

Normele generale se aplică în toate cazurile, iar cele *speciale* numai în cazurile expres stabilite de lege. Aceasta înseamnă că, în cazul în care există o normă generală și una specială, care reglementează aceeași situație juridică, se aplică cu prioritate cea specială^[4]; deci norma specială derogă de la cea generală și este de strictă interpretare și aplicare. De exemplu, în materia închirierii unei locuințe, normele generale sunt cuprinse în noul Cod civil (articolele 1824 și urm.); în ceea ce privește locuințele cu destinație specială, se aplică regulile din legislația specială (așa cum reiese din articolul 1835 din noul Cod civil).

[1] A se vedea FR. DEAK, *Contracte civile și asigurări*, vol. II, Editura Actami, București, 1995, p. 19-20.

[2] A se vedea FR. DEAK, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, ed. a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2001, p. 122.

[3] A se vedea FR. DEAK, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, op. cit., p. 83 și p. 91-92; a se vedea și articolele 1698, 1699 și 1708 din noul Cod civil.

[4] A se vedea G. BOROI, op. cit., p. 16-17.

4. Natura sancțiunilor

Nerespectarea normelor juridice atrage o consecință negativă, o sancțiune pentru autorul ei^[1]. Sancțiunile diferă, însă, în ramurile de drept. Specifică dreptului civil este sancțiunea restabilirii dreptului subiectiv civil încălcat, de regulă, prin repararea prejudiciului (sau a pagubei) care s-a cauzat prin încălcare. De exemplu, când cumpărătorul nu plătește prețul vânzării, vânzătorul este îndreptățit să obțină fie executarea silită a obligației de plată, fie rezoluțiunea vânzării, precum și, în ambele situații, daune-interese, adică pagubele pe care le-a suferit, sau și daune morale (articolul 1724 din noul Cod civil).

5. Calitatea subiectelor

În dreptul civil subiectele nu au o calitate specială; sunt persoane fizice sau persoane juridice. Dar în alte ramuri de drept subiectele au o anumită calitate (de exemplu în dreptul administrativ, cel puțin un subiect este organ administrativ de stat).

6. Principiile proprii ale ramurii

Principiile de drept sunt reguli de bază, idei călăuzitoare^[2], care stau la baza activității judiciare. Există trei categorii de principii: principii care se aplică în toate ramurile de drept (adică generale, care stau la baza întregului sistem de drept); principii caracteristice pentru fiecare ramură de drept; în cadrul ramurilor, principii specifice anumitor instituții din ramura de drept respectivă.

Principiile fundamentale ale dreptului sunt acele idei de bază comune tuturor ramurilor de drept și care se regăsesc în toată legislația. Dintre acestea pot fi enumerate: principiul egalității în fața legii, principiul separației puterilor în stat ș.a.^[3], ele se aplică și în dreptul civil^[4].

Principiile specifice dreptului civil se aplică în întreaga ramură, tuturor instituțiilor, constituind temeiul de apreciere și de evaluare a normelor juridice civile^[5]. Aceasta înseamnă că, ori de câte ori normele civile sunt supuse interpretării, deoarece conțin reguli neclare sau care sunt susceptibile de mai

[1] A se vedea GH. BELEIU, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, ed. a XI-a revăzută și adăugită de M. NICOLAE, P. TRUȘCĂ, Editura Universul Juridic, București, 2007, p. 26.

[2] A se vedea ȘT. RĂUSCHI, C.T. UNGUREANU, *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*, Editura Fundației Chemarea, Iași, 1995, p. 13.

[3] Aceste principii sunt studiate la disciplina *Teoria generală a dreptului*.

[4] Potrivit articolului 1 din noul Cod civil, principiile generale ale dreptului sunt considerate izvoare de drept civil.

[5] A se vedea O. UNGUREANU, *op. cit.*, p. 23.

multe înțelesuri, interpretarea se face astfel încât normele să corespundă principiilor dreptului civil.

Principiile specifice dreptului civil sunt: principiul proprietății, principiul egalității în fața legii civile, principiul îmbinării intereselor personale cu interesele generale, principiul garantării și ocrotirii drepturilor subiective civile.

Principiile specifice anumitor instituții din ramura dreptului civil sunt reguli de bază care se aplică numai într-o instituție sau în mai multe instituții ale dreptului civil. O *instituție de drept civil* reunește un grup de norme juridice civile, care reglementează subdiviziuni ale obiectului dreptului civil, precum: raportul juridic civil, actul juridic civil, dreptul de proprietate, succesiunea, contractele, prescripția extinctivă ș.a.

Pot fi enumerate următoarele principii specifice anumitor instituții ale dreptului civil:

- principiul consensualismului, care privește forma actului juridic civil;
- principiile forței obligatorii, irevocabilității și relativității actului juridic civil, care privesc efectele actului juridic civil;
- principiul ocrotirii bunei-credințe, care se regăsește în mai multe instituții ale dreptului civil, precum drepturile reale, răspunderea civilă etc.;
- principiul proximității gradului de rudenie, specific moștenirii legale^[1].

Datorită importanței pe care le prezintă, vor fi analizate în continuare *principiile specifice dreptului civil*, care sunt aplicabile în toată ramura dreptului civil.

6.1. Principiul proprietății

Dreptul de proprietate este cel mai important drept patrimonial. Viața omului are în centrul ei material ideea de proprietate. Proprietatea este un instinct, care în societate a fost supus unor reglementări, tocmai pentru a-l putea controla.

Dreptul de proprietate este consacrat în Constituția României din 1991^[2], în articolele 44 și 136. Conform articolului 44 alineatul 2 teza a II-a, dreptul de proprietate este garantat, iar proprietatea privată este garantată și ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular: „Cetățenii străini și apatrizii pot dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condițiile rezultate din aderarea României la Uniunea Europeană și din alte tratate internaționale

^[1] Principiile specifice instituțiilor dreptului civil vor fi studiate în cadrul diferitelor materii; de exemplu, principiile forței obligatorii, irevocabilității și relativității actului juridic civil vor fi analizate la teoria generală a obligațiilor.

^[2] Astfel cum a fost revizuită prin Legea nr. 429/2003 (M. Of. nr. 758 din 29 octombrie 2003); Constituția a fost ulterior republicată, dându-se textelor o nouă numerotare (M. Of. nr. 767 din 31 octombrie 2003).

la care România este parte, pe bază de reciprocitate, în condițiile prevăzute prin lege organică, precum și prin moștenire legală”. Articolul 136 prevede că „(1) Proprietatea este publică sau privată. (2) Proprietatea publică este garantată și ocrotită prin lege și aparține statului sau unităților administrativ teritoriale. (...) (4) Bunurile proprietate publică sunt inalienabile. (...) (5) Proprietatea privată este inviolabilă, în condițiile legii organice”.

Dreptul de proprietate are, deci, două forme: dreptul de proprietate publică – al cărui titular este statul și unitățile administrativ-teritoriale – și dreptul de proprietate privată – al cărui titular este fie persoana fizică, fie persoana juridică.

Proprietatea este definită în Codul civil din 1864, în articolul 480, ca fiind „dreptul ce are cineva de a se bucura și a dispune de un lucru în mod exclusiv și absolut, însă în limitele determinate de lege”.

Textul nu clarifică natura dreptului de proprietate, ci arată care este conținutul său, enumerând atributele sale – posesia, folosința și dispoziția^[1]; caracterul absolut^[2] al dreptului de proprietate, menționat în text, ar fi trebuit înlocuit cu acela de perpetuu^[3]. Noul Cod civil, valorificând doctrina și jurisprudența existentă în materie, arată în articolul 552 că „Proprietatea este publică sau privată”, iar în articolul 555 alineatul 1, că „Proprietatea privată este dreptul titularului de a poseda, folosi și dispune de un bun în mod exclusiv, absolut și perpetuu, în limitele stabilite de lege”. Normele juridice civile reglementează proprietatea, conținutul său, precum și mijloacele de ocrotire a dreptului de proprietate, acțiunea în revendicare fiind mijlocul specific^[4].

6.2. Principiul egalității în fața legii civile

Principiul egalității în fața legii se desprinde din articolul 16, alineatul 1 din Constituție: „(1) Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări”. Acest principiu este aplicabil în toate ramurile de

^[1] Din utilizarea noțiunii „a se bucura” reies două atribute: posesia și folosința.

^[2] Legiuitorul din 1864, de când datează Codul civil, a utilizat termenul „absolut” pentru a evidenția faptul că titularul dreptului de proprietate poate să dispună cum dorește de bun, în limitele legii. A se vedea în acest sens E. SAFTA-ROMANO, *Dreptul de proprietate privată și publică în România*, Editura Graphis, Iași, 1993, p. 21.

^[3] Caracterul perpetuu al dreptului de proprietate constă în aceea că dreptul de proprietate durează atât timp cât există bunul și nu se stinge prin neuz. A se vedea E. SAFTA-ROMANO, *op. cit.*, p. 23; I.P. FILIPESCU, *Drept civil. Dreptul de proprietate și alte drepturi reale*, Editura Actami, București, 1994, p. 78.

^[4] Mijloacele de apărare a dreptului de proprietate sunt acele acțiuni care permit titularului dreptului înlăturarea oricăror atingeri aduse dreptului de proprietate și asigurarea exercitării lui în condiții normale (a se vedea E. SAFTA-ROMANO, *op. cit.*, p. 335). Aceste acțiuni se împart în petitorii și posesorii. Ele vor fi studiate la materia „Teoria generală a drepturilor reale” (a se vedea și V. STOICA, *Drept civil. Drepturile reale principale*, Editura C.H. Beck, București, 2009, p. 93).

drept. În dreptul civil, având în vedere metoda lui de reglementare, adică aceea a egalității între subiectele raporturilor juridice civile, acest principiu se traduce prin faptul că persoanele fizice și juridice au o egală capacitate juridică, o egală aptitudine de a avea drepturi și obligații și au o posibilitate egală de a exercita aceste drepturi^[1]. Toate persoanele fizice și juridice sunt egale în fața legii civile. Trebuie precizat, însă, pe de o parte, că persoanele fizice sunt egale: „Rasa, culoarea, naționalitatea, originea etnică, limba, religia, vârsta, sexul sau orientarea sexuală, opinia, convingerile personale, apartenența politică, sindicală, la o categorie socială ori la o categorie defavorizată, averea, originea socială, gradul de cultură, precum și orice altă situație similară, nu au nicio influență asupra capacității civile” (articolul 30 din noul Cod civil). Pe de altă parte, toate persoanele juridice *dintr-o anumită categorie* se supun, în mod egal, reglementărilor elaborate pentru categoria respectivă de persoane juridice.

6.3. Principiul îmbinării intereselor personale cu interesele generale

Drepturile civile ale persoanelor fizice sunt recunoscute în scopul de a le satisface interesele personale materiale și culturale în acord cu *interesul general*, potrivit legii și regulilor de conviețuire socială. Aceasta înseamnă că persoanele fizice trebuie să-și exercite drepturile astfel încât să nu aducă atingere drepturilor celorlalți. În sens contrar, pot fi trase la răspundere pentru abuz de drept (pentru exercitarea abuzivă a drepturilor civile). Potrivit articolului 14 alineatul 1 din noul Cod civil, persoanele fizice și cele juridice participante la raporturile juridice civile trebuie să își exercite drepturile și să își execute obligațiile cu bună-credință, în acord cu ordinea publică și bunele moravuri. Articolul 15 din noul Cod civil, intitulat „Abuzul de drept”, arată că „Niciun drept nu poate fi exercitat în scopul de a vătăma sau păgubi pe altul ori într-un mod excesiv și nerezonabil, contrar bunei-credințe”.

De asemenea, articolul 60 arată că „Persoana fizică are dreptul să dispună de sine însăși, dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora, ordinea publică sau bunele moravuri”. În articolul următor, însă, 61 alineatul 2, legiuitorul afirmă că „Interesul și binele ființei umane trebuie să primeze asupra interesului unic al societății sau al științei”. Scoasă din context, această afirmație pare să vină în contradicție cu principiul îmbinării intereselor personale cu interesele generale. Această dispoziție trebuie analizată, însă, folosind

[1] A se vedea ȘT. RĂUSCHI, C.T. UNGUREANU, *op. cit.*, p. 14.

interpretarea sistematică, în funcție de locul ei în ansamblul codului și al capitolului din care face parte („Respectul datorat ființei umane și drepturilor ei inerente”), precum și raportând-o la celelalte prevederi din același capitol, care se referă la inviolabilitatea corpului uman, la interzicerea practicilor eugenice etc. Prin urmare, contradicția este numai aparentă^[1].

6.4. Principiul garantării și ocrotirii drepturilor subiective civile

Drepturile civile ale persoanelor fizice și ale persoanelor juridice sunt ocrotite și garantate de lege. Aceasta reiese din Constituție, din articolul 26 al Pactului internațional privind drepturile civile și politice ale omului, la care România a aderat prin Decretul nr. 212/1974, precum și din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, ratificată de România prin Legea nr. 30/1994^[2]. Conform articolului 26 din noul Cod civil, „Drepturile și libertățile civile ale persoanelor fizice, precum și drepturile și libertățile civile ale persoanelor juridice sunt ocrotite și garantate de lege”.

În cazul în care drepturile subiective civile sunt încălcate, cei răspunzători sunt obligați să le restabilească. Dacă titularul dreptului încălcat nu poate obține reparația pe cale amiabilă de la cel răspunzător, el îl poate obliga, prin apelarea la forța de constrângere a statului, intentând o acțiune civilă în justiție^[3].

§2. Delimitarea dreptului civil de alte ramuri de drept

1. Dreptul constituțional

Dreptul constituțional poate fi *definit* ca fiind ramura de drept formată din normele juridice care reglementează relațiile sociale fundamentale ce apar în

[1] Pentru o părere contrară, a se vedea I. TURCU, *Noul Cod civil. Legea nr. 287/2009. Cartea V. Despre obligații, art. 1164-1649. Comentarii și explicații*, Editura C.H. Beck, București, 2011, p. 51.

[2] A se vedea G. BOROI, *op. cit.*, p. 7.

[3] Acțiunea civilă poate fi definită ca fiind ansamblul mijloacelor procedurale, prin care, în cadrul *procesului civil*, se asigură protecția dreptului subiectiv civil, prin recunoașterea sau realizarea lui, în cazul în care este încălcat sau contestat, ori a unor situații juridice ocrotite de lege (a se vedea, în acest sens, V.M. CIOBANU, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă. Teoria generală*, vol. I, Editura Național, București, 1996, p. 250). Noțiunea de proces civil desemnează „activitatea desfășurată de către instanță, părți, organe de executare și de alte persoane sau organe care participă la înfăptuirea de către instanțele judecătorești a justiției în pricinile civile, în vederea realizării sau stabilirii drepturilor și intereselor civile deduse judecării și executării silite a hotărârilor judecătorești sau a altor titluri executorii, conform procedurii prevăzute de lege” (a se vedea V.M. CIOBANU, *op. cit.*, p. 148-149).

procesul instaurării, menținerii și exercitării stărilor de drept^[1].

Dreptul constituțional se delimitează de dreptul civil astfel:

- în *obiectul de reglementare* al dreptului constituțional sunt dominante raporturile nepatrimoniale; deși dreptul civil reglementează și raporturi nepatrimoniale (în afara acelor patrimoniale care predomină), acestea privesc drepturile subiective civile, pe când, în dreptul constituțional, conținutul lor este format din drepturi și libertăți fundamentale ale cetățenilor;

- *metoda de reglementare* a dreptului constituțional este una de subordonare a părților, pe când, în dreptul civil, părțile se află într-o poziție de egalitate juridică;

- în dreptul constituțional, *normele* sunt în majoritatea lor imperative, pe când, în dreptul civil, predomină cele dispozitive;

- *sanctiunile* din dreptul constituțional sunt specifice, cum ar fi, de exemplu, suspendarea din funcție (articolul 95 din Constituție), care nu presupun un proces; în dreptul civil, sancțiunea constă în restabilirea dreptului subiectiv încălcat, care, de regulă, se realizează printr-un proces;

- în dreptul constituțional, *părțile* trebuie să aibă o *calitate* specială, de organ de stat sau de cetățean român; în dreptul civil, nu se cere o calitate specială a părților;

- cele două ramuri de drept au *principii* comune, cum este principiul proprietății, principiul egalității în fața legii, dar și principii specifice, proprii fiecărei ramuri.

2. Dreptul administrativ

Dreptul administrativ poate fi *definit* ca fiind ramura de drept care cuprinde totalitatea normelor juridice ce reglementează organizarea și activitatea organelor de stat, înființate pentru realizarea sarcinilor puterii executive (organele administrației publice), raporturile dintre aceste organe și particulari (persoane fizice și persoane juridice), precum și răspunderea și sancțiunile aplicabile pentru nerespectarea acestor norme^[2].

Delimitarea dreptului civil de dreptul administrativ prezintă interes, mai ales atunci când încheierea unui act juridic civil este precedată de emiterea unui act administrativ individual (de exemplu, o autorizație)^[3].

Dreptul administrativ se delimitează de dreptul civil astfel:

[1] A se vedea I. MURARU, *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Proarcadia, București, 1993, p. 8; I. MURARU, E.S. TĂNĂSESCU, *Drept constituțional și instituții politice*, ed. a XIII-a, Editura C.H. Beck, București, 2008, vol. 1, p. 12.

[2] A se vedea V. PRISĂCARU, *Tratat de drept administrativ român*, Editura Lumina Lex, București, 1993, p. 21.

[3] A se vedea GH. BELEIU, *op. cit.*, p. 28.

- dreptul administrativ are ca *obiect de reglementare*, cu preponderență, raporturi nepatrimoniale, pe când dreptul civil, cu preponderență, patrimoniale;

- *metoda de reglementare* în dreptul administrativ este de subordonare a părților, pe când, în dreptul civil, de egalitate;

- *caracterul normelor* în dreptul administrativ este, cu preponderență, imperativ, iar în dreptul civil, dispozitiv;

- dreptul administrativ are *sanctiuni* specifice, cum ar fi amenda contravențională sau confiscarea^[1];

- în raporturile de drept administrativ, cel puțin unul dintre *subiecte* trebuie să fie organ al administrației publice; în dreptul civil, raporturile se stabilesc între persoane fizice și persoane juridice; un organ al administrației publice poate să apară într-un raport civil, dar, în acest caz, el este persoană juridică și nu purtător al puterii de stat;

- fiecare ramură are *principii* proprii.

3. Dreptul financiar

Dreptul financiar poate fi *definit* ca fiind acea ramură de drept care cuprinde ansamblul normelor juridice ce reglementează raporturile sociale ce izvorăsc din activitățile de constituire și de utilizare a sumelor cuprinse în bugetul statului.

Dreptul financiar se delimitează de dreptul civil astfel:

- ambele ramuri au ca *obiect de reglementare* raporturi patrimoniale, numai că diferă natura lor; în dreptul financiar, raporturile patrimoniale privesc finanțele publice, al căror principal venit este impozitul;

- *metoda de reglementare* diferă, în sensul că părțile, în raporturile financiare, se află într-o poziție de subordonare;

- *normele* în dreptul financiar sunt, ca regulă, imperative;

- *sanctiunile* din dreptul financiar sunt specifice, precum majorări pentru întârziere în plata impozitelor;

- în raporturile financiare un *subiect* este întotdeauna organ al statului, cu atribuții fiscale;

- cele două ramuri au *principii* distincte.

[1] Închisoarea contravențională era o sancțiune specifică dreptului administrativ, dar în Constituția României, revizuită, în articolul 23 s-a introdus alineatul 13, cu următorul cuprins: „Sanctiunea privativă de libertate nu poate fi decât de natură penală”.

4. Dreptul muncii

Dreptul muncii poate fi *definit* ca acea ramură de drept care reglementează raporturile individuale și colective ce se nasc între patronii și salariații ce muncesc sub autoritatea lor, cu ocazia prestării muncii.

Dreptul muncii se delimitează de dreptul civil astfel:

- ambele ramuri au ca *obiect de reglementare* raporturi patrimoniale, în majoritate, și raporturi nepatrimoniale;
- în dreptul muncii, *metoda de reglementare* este de egalitate a părților, în momentul încheierii contractului de muncă, și de subordonare, pe parcursul executării contractului;
- *normele* dominante în dreptul muncii sunt imperative;
- *sanțiunile* din dreptul muncii intervin ca rezultat al răspunderii materiale și al celei disciplinare; dreptului civil îi este specifică răspunderea civilă, care are ca efect restabilirea dreptului civil încălcat;
- în principiu, ambele ramuri au aceleași *subiecte*, cu precizarea că în raporturile de muncă nu pot participa minorii sub 15 ani (articolul 49 alineatul 4 din Constituție)^[1];
- în afara *principiilor* comune, cele două ramuri au și principii specifice.

5. Dreptul comercial

Dreptul comercial poate fi *definit* ca fiind acea ramură de drept care reglementează raporturile ce derivă din actele și faptele juridice, considerate de lege ca fiind comerciale^[2], precum și raporturile la care participă persoanele ce au calitatea de comerciant^[3].

Deoarece dreptul comercial s-a desprins din dreptul civil, există multe asemănări între aceste două ramuri. Astfel:

- *obiectul de reglementare* al ambelor ramuri constă în raporturi patrimoniale și nepatrimoniale;
- *metoda de reglementare* este aceea de egalitate a părților, în cele două ramuri de drept;
- *caracterul normelor* este predominant dispozitiv, atât în dreptul comercial, cât și în dreptul civil;

^[1] A se vedea și articolele 42 și 43 alineatul 2 din noul Cod civil.

^[2] Potrivit articolului 8 alineatul 2 din Legea nr. 71/2011, expresiile „acte de comerț”, respectiv „fapte de comerț” se înlocuiesc cu sintagma „activități de producție, comerț sau prestări de servicii”.

^[3] A se vedea P.M. COSMOVICI, *Introducere în dreptul civil*, Editura All, București, 1993, p. 18.

- *sanctiunile* care se aplică în dreptul comercial, ca rezultat a răspunderii comerciale, sunt mai severe și au un regim juridic distinct față de sancțiunile civile;

- în raporturile comerciale, cel puțin un *subiect* trebuie să aibă calitatea de comerciant;

- *principiile* sunt aceleași în ambele ramuri de drept.

În noul Cod civil s-a urmărit unificarea reglementării raporturilor de drept *privat*, adică acelea referitoare la persoane, relații de familie, relații comerciale și raporturi de drept privat cu element de extraneitate. Astfel, potrivit articolului 3 din noul Cod civil, intitulat „Aplicarea generală a Codului civil”, acesta se aplică și raporturilor dintre profesioniști, precum și raporturilor dintre aceștia și orice alte subiecte de drept civil: „(2) Sunt considerați profesioniști toți cei care exploatează o întreprindere. (3) Constituie exploatarea unei întreprinderi exercitarea sistematică, de către una sau mai multe persoane, a unei activități organizate ce constă în producerea, administrarea ori înstrăinarea de bunuri sau în prestarea de servicii, indiferent dacă are sau nu un scop lucrativ”. Legea de punere în aplicare a noului Cod civil, nr. 71/2011, precizează ce se înțelege prin „profesionist”: comerciant, întreprinzător, operator economic, precum și orice alte persoane autorizate să desfășoare activități economice sau profesionale, astfel cum aceste noțiuni sunt prevăzute de lege, la data intrării în vigoare a Codului civil (articolul 8 alineatul 1 din Legea nr. 71/2011).

6. Dreptul familiei

Dreptul familiei poate fi *definit* ca acea ramură de drept care reglementează raporturile personale și patrimoniale ce izvorăsc din căsătorie, rudenie, adopție și raporturile asimilate de lege, sub anumite aspecte, cu raporturile de familie, în scopul ocrotirii și întăririi familiei^[1].

Ca și dreptul comercial, dreptul familiei s-a desprins din dreptul civil. Prezintă numeroase asemănări dar și deosebiri față de dreptul civil. Astfel:

- atât dreptul familiei, cât și dreptul civil au ca *obiect de reglementare* raporturi patrimoniale și nepatrimoniale, în dreptul familiei predominând cele nepatrimoniale;

- deși *metoda de reglementare* este aceeași, de egalitate a păților, în dreptul familiei, în raporturile dintre părinte și copilul minor, există câteva diferențe;

- în dreptul familiei predomină *normele imperative*;

[1] A se vedea I.P. FILIPESCU, *Tratat de dreptul familiei*, Editura All, București, 1996, p. 6-7.

- *sanctiunile* sunt specifice fiecărei ramuri; în dreptul familiei se aplică sancțiuni precum decăderea din drepturile părintești, încredințarea copilului unei instituții de ocrotire ș.a.;

- *subiectele*, în dreptul familiei, au o calitate specială, aceea de soț, părinte, copil, adoptator ș.a.

- cele două ramuri au *principii* comune, dar și principii proprii, specifice.

Raporturile de dreptul familiei sunt reglementate în noul Cod civil în Cartea a II-a, intitulată „Despre familie”. Astfel, ca și raporturile comerciale, și raporturile de familie se reîntorc la bază, la Codul civil.

7. Dreptul internațional privat

Dreptul internațional privat poate fi *definit* ca acea ramură de drept care reglementează raporturile de drept privat cu element de extraneitate, indicând autoritatea competentă și legea aplicabilă^[1]. Fiecare stat are propriul său drept internațional privat.

Dreptul internațional privat se distinge de dreptul civil astfel:

- *obiectul de reglementare* este același în ambele ramuri, adică raporturile patrimoniale și nepatrimoniale, cu precizarea că în dreptul internațional privat aceste raporturi au un element de extraneitate; elementul de extraneitate îi conferă raportului de drept privat un caracter internațional; prin element de extraneitate se înțelege acea împrejurare de fapt care face ca raportul de drept privat să aibă legătură cu mai multe sisteme de drept; de exemplu, sunt elemente de extraneitate: cetățenia, domiciliul, locul unde se încheie un act juridic, locul decesului unei anumite persoane ș.a.;

- dreptul internațional privat are o *metodă de reglementare* specifică ce nu poate fi caracterizată nici de egalitate, nici de subordonare; ea este o metodă de indicare a legii aplicabile, prin norma conflictuală, norma materială sau norma de aplicare imediată;

- *normele*, în dreptul internațional privat, sunt, în majoritatea lor, dispozitive;

- în dreptul internațional privat, neaplicarea legii indicate de norma de drept internațional privat nu atrage vreo *sancțiune* pentru judecătorul care soluționează cauza;

- *subiectele* nu trebuie să aibă o calitate specială în dreptul internațional privat; pot fi, ca și în dreptul civil, persoane fizice sau persoane juridice;

^[1] A se vedea M.V. JAKOTĂ, *Drept internațional privat*, Editura Fundației Chemarea, Iași, 1997, vol. I, p. 5; I. MACOVEI, *Drept internațional privat*, Editura Ars Longa, Iași, 2001, p. 12.